

ספרי' — אוצר הספרים — לויבאוויטש

לקוטי שיחות

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל
שניאורסאהן

מליובאוויטש

בלק

מתורגם ומעובד לפי השיחות של לקוטי שיחות חלק כח
(תרגום חפשי)

יוצא לאור על ידי
"מכון לוי יצחק"
כפר חב"ד ב'

שנת חמשת אלפים שבע מאות שישים ושמונה לבריאה

לעילוי נשמת

הו"ח וכו' ר' מנחם מענדל הלוי

ב"ר לייב יואל הלוי ע"ה

נפטר ביום י"ב אייר ה'תשנ"ז

וזוגתו מרת רחל בת ר' מרדכי ע"ה

נפטרה ביום ט' תמוז ה'תש"ס

קאטש

ת. נ. צ. ב. ה.

נדפס ע"י בנם

הרה"ת ר' ברוך שמעון הלוי וזוגתו מרת פנינה

ומשפחתם שיחיו קאטש

ולזכות נכדם

הת' שאלתיאל משה חזקיהו הלוי בן פנינה שיחי'
לרפואה שלימה וקרובה תיכף ומיד ממש

הכתובת להשיג השיחות באינטרנט:

<http://www.torah4blind.org>

בלק

מסתכל בראשיתם ובתחילת שרשיהם ואני רואה אותם מיוסדים וחזקים כצורים וגבעות הללו על ידי אבות ואמהות.⁷ ולגמרי אין מובן: מדוע נוטש רש"י את הפירוש הפשוט של „מראש צורים אראנו“⁸ ומבאר מלים אלו בדרך הדרש?⁹

ב. „מראש צורים“ – מקום העמידה כגורם לברכות

ומסבירים המפרשים¹⁰, שלפי הפירוש הפשוט קשה, מדוע חשוב לציין היכן עמד בלעם? ולכן אומרים במדרש, שגם המלים „מראש צורים...“ הן חלק מן השבחים שחלק בלעם לישראל.

אך לפי הפשט אין זה קושי כלל, ולהפך, מהמשך הפסוקים נראה, לכאורה, שהכרחי לבאר מלים אלו כפשוטן:

לאחר שסיים בלעם את דבריו הראשונים של השבחים והברכות לישראל, אמר בלק לבלעם: „מה עשית לי לקוב... והנה ברכת...“ לך נא אתי אלא מקום אחר אשר תראנו משם אפס קצחו תראה וכולו לא תראה...“¹¹, שמכך מובן, שבלק סבר שהגורם לכך שבלעם בירך לפני כן את ישראל היה מפני שראה את „כולו“.

והיכן נאמר לפני כן שבלעם ראה את עם ישראל „כולו“? ולכאורה, אדרבה: לפני כן¹² נאמר „ויקח בלק את בלעם ויעלהו במות

א. „כי מראש צורים אראנו“ – לפי הדרש:

כבר הוסבר פעמים רבות, שמטרתו של רש"י בפירושו על התורה היא לבאר את פשוטו של מקרא, כפי שאומר רש"י במספר מקומות בפירושו¹. במקומות שבהם מביא רש"י „אגדה“, הרי זה כדברי רש"י עצמו²: „ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא ולאגדה המיישבת דברי המקרא, דבר דיבור על אופניו“.

כלומר, רש"י מביא אגדה רק א) כאשר יש קושי בפשט המקרא הדורש יישוב, ב) ה„אגדה“ אכן „מיישבת דברי המקרא“.

לעומת זאת, במקומות שבהם אפשר לבאר את המקרא כפשוטו ממש ללא קושי, אין רש"י מביא „אגדה“, ואפילו לא אגדה אשר „מתאימה“ ללשון המקרא „דבר דיבור על אופניו“.

לפי זה מתעוררת תמיהה גדולה על פסוק בפרשתנו, שאנו מוצאים שרוב הפשטנים מפרשים אותו במשמעותו הפשוטה, ודוקא רש"י מפרשו, לכאורה, לפי דרש!

בין הדברים הראשונים שאמר בלעם בשבחם של ישראל, מופיע הפסוק³ „כי מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו, הן עם לבדד ישכון...“⁴ (אכן עזרא⁵, רשב"ם, רמב"ן, רלב"ג ועוד) מפרשים את המלים „מראש צורים אראנו“ כפשוטן, שבלעם עמד אז על ראש הר – „ראש צורים“ – שממנו הוא ראה את ישראל – „אראנו“, ובראותו אותם הוא שבחם – „הן עם לבדד ישכון...“.

ואילו רש"י מצטט את המלים „כי מראש צורים אראנו“ ומפרש, כנאמר במדרש⁶: „אני

- 1) בראשית ג, ח, שם, כד. וברייבי מקומות.
- 2) בראשית ג, ח.
- 3) פרשתנו כג, ט.
- 4) וי' בת"א.
- 5) בפירושו הראשון. וראה לקמן הערה 45.
- 6) תנחומא פרשתנו יב. במדב"ר פ"ב, יט. זהר פרשתנו יב, ב. וראה לקמן סעיף ג ובהערות שם.

- 7) ולהעיר מהקדמת רש"י לשה"ש: אין לך מקרא יוצא מידי פשוטו ומשמעו ואע"פ שדבריו הנביאים דבריהם בדוגמא צריך ליישב הדוגמא על אופני ועל סדרה.
- 8) ודוחק לומר שהוא לתרץ הכפל „מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו“ – כי בלעם דיבר במליצה ושיר כ' שבזה רגיל לכפול הענין במלות שונות. אבל ראה לקו"ש ח"ג ע' 78 הערה 4. לקו"ש ח"א ע' 79 ואילך.
- 9) ראה גם בחי כאן: על דרך הפשט הוא המקום הגבוה כו' ועל דרך הדרש צורים אלו האבות כו'.
- 10) פי' מהר"ז למדבר"ר שם.
- 11) כג, יא. יג.
- 12) כב, מא.

וולכל לראש המחשבה וההתבוננות לידע ולהכיר שעומדים כבר בהכניסה לימות המשיח, „הנה זה בא“, כיון שכבר כלו כל הקיצין, וכבר עשו תשובה, וסיימו כל עניני העבודה בשלימות, ככל פרטי הדברים האמורים לעיל] – כי, „היסח הדעת“ פירושו „למעלה מן הדעת“, היינו, שלאחרי שענין זה חודר בדעתו (ע"י המחשבה וההתבוננות כו'), ה"ו נעשה אצלו באופן שב(היסח) למעלה מן הדעת.

ובנוגע לפועל – למרות ה„שטורעם“ שבדבר בתקופה האחרונה בשנה זו, תהא שנת נפלאות אראנו, לאחר ראיית הנפלאות המעידות שזוהי ה„שנה שמלך המשיח נגלה בו“, רואים שישנו קושי („עס קומט אן שווער“) להחדיר ההכרה וההרגשה שעומדים על סף ימות המשיח ממש עד שיתחילו „לחיות“ בעניני משיח וגאולה... והעצה לזה – ע"י לימוד התורה בעניני משיח וגאולה, כי בכח התורה (חכמתו של הקב"ה שלמעלה מהעולם) לשנות טבע האדם, שגם כאשר מצד הרגש שלו נמצא עדיין ח"ו מחוץ לענין הגאולה (כיון שלא יצא עדיין מהגלות הפנימי), הרי ע"י לימוד התורה בעניני הגאולה מתעלה למעמד ומצב של גאולה, ומתחיל לחיות בעניני הגאולה, מתוך ידיעה והכרה והרגשה ש„הנה זה בא.“ (משיחות ש"פ בלק, י"ז (טוב) תמוז תשנ"א)

9) תניא אנה"ק (קה, ב).

10) ראה דרז"ל עה"פ לא-ל גומר עלי (ירושלמי כתובות פ"א ה"ב. וש"נ. והובא להלכה בש"ך (ושרע אדה"ז) י"ד סקפ"ט סק"ג (סקכ"ג)).

להביא את 770 הביתה!

כל מי שהיה ב-770 אי פעם, זוכר בודאי את שלל הקובצים והעלונים המחולקים בכל ליל שבת קודש כעת ניתן להשיג את חלקם ברשת האינטרנט, אצלך בבית! האתר מנוהל ע"י הרה"ת ר' יוסף-יצחק הלוי שגלוב וכתובתו: <http://www.moshiach.net/blind> יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד!

התחלת ימות המשיח, על סף התחלת הגאולה, ותיכף ומיד המשכתה ושלמותה.

... כיון שעומדים על סף הגאולה שבאה תיכף ומיד ממש, מובן, שלימוד הלכות בית הבחירה בשנה זו צריך להיות באופן אחר לגמרי... ועוד ועיקר – שהלימוד הוא מתוך ידיעה והכרה בוודאות גמורה שאין זה „הלכתא למשיחא“, כי אם, הלכה למעשה בפועל ברגע שלאח, כיון ש, מקדש העתיד שאנו מצפין בנוי ומשוכלל (כבר עתה למעלה, ותיכף) יגלה ויבוא משמים⁵ ברגע כמימרא!

וע"ד המדובר בתקופה האחרונה, בנוגע להוספה המיוחדת בלימוד התורה בעניני גאולה ומשיח – לא (רק) בתור „סגולה“ למהר ולקרב ביאת המשיח והגאולה, אלא (גם) בעיקר כדי להתחיל „לחיות“ בעניני משיח וגאולה, „לחיות עם הזמן“ דימות המשיח, עי"ז שהשכל נעשה ממולא וחדור בהבנה והשגה בעניני משיח וגאולה שבתורה, ומהשכל מתפשט וחדור גם ברגש הלב, ועד להנהגה בפועל במחשבה דיבור ומעשה באופן המתאים לזמן מיוחד זה, שעומדים על סף הגאולה, ומראים באצבע ש, הנה זה (המלך המשיח) בא“.

ויש להוסיף בביאור הצורך והמעלה דלימוד התורה בעניני משיח וגאולה ובנין ביהמ"ק השלישי ככניסה להתחלת ימות המשיח – ובהקדמה:

אף שאמרו חז"ל שמשח בא „בהיסח הדעת“, אין זה בסתירה ח"ו למחשבה והתבוננות באופן של „דעת“ („שמקשר דעתו בקשר אמיץ וחזק מאד ויתקע מחשבתו בחזק“⁶) בעניני משיח וגאולה

בעל¹³, וירא משם (רק) קצה¹⁴ העם¹⁵ – הרי כאשר מבארים את המלים „כי מראש צורים אראנו“ כפשוטן, הרי אין זו שאלה: בלעם עצמו אמר והדגיש זאת – „מראש צורים אראנו“, והוא אמר זאת כהתחלה לברכות שבהמשך דבריו¹⁶, וכרמו להסבר עליהן.

יוצא מכך, שדוקא לפי הפירוש הפשוט על „כי מראש צורים אראנו“ מובן המשך הפסוקים.

ג. לשון רש"י שונה מלשון המדרש

כן יש להבין את לשונו של רש"י:

המקור לפירוש רש"י זה, שמדובר כאן על חזקים של ישראל על ידי האבות והאמהות, הוא במדרש¹⁷, אך שם נאמר: „כי מראש צורים¹⁸ אלו אבות, ומגבעות – אלו אמהות“. הבסיס למדרש זה הוא¹⁹, בכך שאנו מוצאים²⁰ בכמה פסוקים²¹, שה„אבות“

13) ואם נאמר שבלק הקריב שם קרבנותיו – הרי לכאורה גם דברי בלעם נאמרו משם (ראה לעיל כג, ו).
14) להעיר מדרש"י בהעלותך יא, א.
15) ומ"ש במדרש לקח טוב שם, כלומר כל העם מקצה – לכאורה אינו לפי פשוטו.
16) ראה רשב"ם כאן, רמב"ן כאן ולעיל כב, מא. ועוד.
17) ראה מדרשים שנסמנו בהערה 6 המשל ד, אדם שבא לקוץ את אילן .. הריני הולך לשרשו .. מצאן קשים. ומפרש"י כאן משמע שהתיבות „דבר אחר“ במדרש שם מיותרות (ובילקוט ליתא, וכמ"ש בעץ יוסף לבמדב"ר שם), כי הדרש „אלו אבות .. אמהות“ הוא ההמשך והסיים דהמשל שלפניו.
18) במדרש רבה עם כל המפרשים (הוצאת רא"ם וצילום שלה) ליתא תיבה זו (צורים). וראה פסיקתא דר"כ ופסיקתא רבתי פ' ודור דדריש „על ראש .. וכות אבות הגבעה.. אמהות“ (ועד"ז במכילתא בשלח יז, ט"ז), ומביא הכתוב דמראש צורים גו' (וראה הערות המו"ל בפסיקתא דר"כ (באבער) שם).
19) אבל נתנחומא (ותנחומא באבער יט) הוא כנפנים. וכן הוא בכמה דפוסים דהמדרש רבה (וכן הגי' הרד"ל והרש"ש (בהוספות) שם). – ובתיב"ע עה"פ מפורש: דמתילין לטוריא. וראה גם שמו"ר פט"ז, ז (שצויין במתנת כהונה ופי' מהרז"ו בבמדב"ר שם). ועוד.
20) ראה עץ יוסף לתנחומא (ובמדב"ר) שם.
21) ר"ה יא, א. שמו"ר פט"ז, ד, שם, ז. ועוד.
22) וכתבהפסורת פרשתנו (מיכה ו, א"ב ובפרש"י).

מכונים בשם „הרים“, או „צור“²², כנאמר בישיעיהו²³, „הביטו אל צור חצבתם... הביטו אל אברהם אביכם...“.

ואין מובן: (א) מדוע אומר רש"י „על ידי אבות ואמהות“, ולא כלשון המדרש – „אלו אבות .. אלו אמהות“? (ב) מדוע אין רש"י מציין הוכחות מן הפסוקים²⁴, ש„צורים“ הוא כינוי ל„אבות“, דבר שהיה מבהיר, לפחות, שהמדרש מתאים גם לפשוטו של מקרא?

אמנם, כשמעיינים היטב בלשונו של רש"י, מוכח, להיפך, שאכן רש"י מתכוון לשנות, ולפרש שלא כמדרש, ש„ראש צורים אלו אבות ומגבעות אלו אמהות“, אלא כפי שמדייק רש"י בלשונו: „אני מסתכל בראשיתם ובתחילת שרשיהם ואני רואה אותם – את ישראל – מיוסדים (בשרשיהם) וחזקים כצורים וגבעות הללו“.

כלומר, ישראל הם אלו אשר חזקים כ„צורים וגבעות“, והאבות והאמהות הם ה„מראש צורים“ – ה„ראשית“ וה„שרשים“ של ישראל, הגורמים לישראל להיות צורים, חזקים. ולכן מדייק רש"י בלשונו „על ידי אבות ואמהות“ – אין הכוונה שהצורים והגבעות „הם“ האבות והאמהות, אלא שאת העוצמה להיות צור מקבלים ישראל על ידי האבות והאמהות, שהם ה„ראש“ והשרשים שלהם.

אך עדיין אין מובן: כיון שבין כך ובין כך אין רש"י מבאר את הדברים כפשוטם, אלא שהמלים „מראש צורים“ מכוונות לחזק ולקשר עם האבות והאמהות, מדוע הוא משנה מן המדרש, ובמקום להסביר שב„צורים“ הכוונה היא לאבות, אשר, כאמור, זהו מקרא מפורש – „הביטו אל צור חצבתם... אברהם אביכם“²⁵, הוא מפרש שהצורים והגבעות הם ישראל, ואילו האבות והאמהות הם רק „ראש צורים“?

22) זהר שבהערה 6. מדרש לקח טוב ויל"ש פרשתנו כאן.
23) נא, א"ב וכפרש"י (ועוד) שם.
24) ע"ד רש"י חוקת כא, כ ד"ה במחוקק. ובכ"מ.
25) וגם בנוגע „מגבעות אלו אמהות“ – ראה רש"י לעיל (יח"ז מט, כו בסופו „ואונקלוס תרגם“).

(5) פרש"י ותו"ט סוכה מא, סע"א. ועוד.

(6) לעיל ע' 40. ועוד.

(7) סנהדרין צז, א.

(8) תניא ספ"ג.

הוספה

בשורת הגאולה

ל

ע"פ כל הסימנים שבדברי חז"ל אודות דרא דעקבתא דמשיחא, דורנו זה הוא דור האחרון של הגלות ו(במילא) דור הראשון של הגאולה. . ובכל זה ניתוסף עוד יותר ע"י שלימות העבודה והפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה בחצי כדור התחתון (כתוצאה מהגאולה ד"ב-י"ג תמוז) במשך יובל שנים, אשר אם בהתחלת תקופה זו יצא כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו בהכרזה, "לאלתר לתשובה לאלתר לגאולה", והעיד שכבר סיימו כל עניני העבודה, וצריכים רק, "לצחצח הכפתורים", ויתירה מזה, שכבר סיימו גם, "צחצוח הכפתורים", וצריכים רק לעמוד הכן (עמדו הכן כולכם) לקבל פני משיח צדקנו, הרי בסיומה של תקופה זו, בודאי ובודאי ללא כל ספק וספק ספיקא שכבר הגיע זמן הגאולה, ובלשון חז"לי, "כלו כל הקיצין" וגם ענין התשובה (כהמשך המאמר, ואין הדבר תלוי אלא בתשובה) הי' כבר בשלימות.

... וחידוש נוסף בדורנו זה גופא – בשנה זו:

נוסף לכך שנמצאים בסמיכות ממש לגאולה האמיתית והשלימה, הרי, שנה זו היא, (תהא) שנת נפלאות אראנו" (כהר"ת דמנין השנה שנתפשט בתפוצות ישראל), השנה שבה יקויים היעוד, "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", וכבר ראו בפועל, "נפלאות" המעידים שזוהי, השנה שמלך המשיח נגלה בו, ועד ל"שעה שמלך המשיח בא. . והוא משמיע להם לישראל ענוים הגיע זמן גאולתכם" (כדברי הילקוט שמעוני), ועד להכרזה ש"הנה זה (המלך המשיח) בא", שכבר בא, היינו, שעומדים כבר על סף

(1) סנהדרין צו, ב.

(2) מיכה ז, טו.

(3) ישעי' רמז תצט.

(4) שה"ש ב, ח ובהשג"ח עה"פ.

ד. המלים בדברי בלעם שהם "משל"

ההסבר לכך בפשטות הוא:

כהקדמה לדברי בלעם אומרת התורה: ²⁶ "וישא משלו ויאמר". את המלה "משלו" אין רש"י מפרש כאן ²⁷, ומכך מובן, שלפי רש"י משמעות המלה היא כפשוטה, שבלעם הביע את דבריו במשל במשמעותו הפשוטה – "משל למה הדבר דומה".

כפי שרואים בכל אחד מדיבוריו של בלעם בהמשך (שלוש פעמים), שגם שם נאמר, "וישא משלו" ²⁸, שהוא משבח את ישראל באמצעות משלים – "כתועפות ראם" ²⁹, "כלביא... וכארי" ³⁰, "כנחלים.. כגנות..." ³¹, "דרך כוכב" ³².

מתעוררת השאלה: אלו מדבריו היו בדרך משל ³³? תחילת דבריו, "מן ארם ינחני בלק... לכה... מה אקוב..." ³⁴ אינם משל, אלה הם דברים כהווייתם. ודברי הברכה והשבח שבהמשך – "הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב" – אף הם אינם משל ³⁵.

(26) כג, יז.

(27) וגם לא לעיל חוקת כא, כז. "יאמרו המושלים (ובפרש"י שם, "בלעם שנאמר בו וישא משלו"). וראה רש"י תבא כח, לו: למשל.. יאמרו זו דומה כו'.

(28) כג, יח. כד, ג. שם, טו. – וראה לקמן ס"ו ואילך. בנוגע לנבואתו אח"כ על שאר אומות (שגם שם נאמר (כד, כ"ב). "וישא משלו") – ראה לקמן סעיף ז והערה 61.

(29) כג, כב. וכן כד, ח.

(30) כג, כד. וכן כד, ט.

(31) כד, ו.

(32) כד, יז. – אבל מ"ש אח"כ, "וקם שבת – מלך רודה ומושל" (רש"י) אינו משל, כי "שבת" הוא כינוי למלך רודה. וראה יחזק' מט, י ובפרש"י שם.

(33) שמלשון, "וישא משלו ויאמר" מוכח שדיבר במשל (ולא רק שנבואתו מה' היתה במשל – ראה בהעלתך יב, ח ובפרש"י).

בספרנו (כג, ז) שבתורה לא מסופר, "המשל שראה בנבואתו" כ"א רק ש"אחר שספר המשל פתר את ענינו ואמר כי הוראת המשל היתה איך מן ארם כו'".

אבל מפשטות המשך לשון הכתוב – "וישא משלו ויאמר מן ארם גו'" – משמע לכאורה שבדברים אלו (שבכתוב) יש משל. וכנ"ל בפנים שבכל א' מדברי בלעם (דלקמן) יש משל (א' עכ"פ) על בני" וכו'.

(34) כג, ז"ח.

(35) בפרש"י ד"ה הן עם – "כתרגומו", ובת"א "בלחדיהון עתידין דיהסגון עלמא". אבל גם לפי זה אין

לכאורה, אפשר היה לומר שהמלה "משלו" מוסבת כלפי המלים שבהמשך ³⁶, "מי מנה עפר יעקב", כפי שמבארים המפרשים ³⁷, שהכוונה היא, שמשום מספרם העצום של ישראל אי אפשר למנותם, בדומה למשל של "עפר" אשר אי אפשר לספורו. כנאמר בפסוק לפני כן ³⁸ "ושמתי את זרעך כעפר הארץ אשר אם יוכל איש למנות..."

אך רש"י בעצמו שולל פירוש זה:

על המלים, "מי מנה עפר יעקב" אומר רש"י בפירושו הראשון, "כתרגומו דעזקיא דבית יעקב...". כלומר, המלה, "עפר יעקב" בפסוק זה אינה משל על ישראל, כדי לציין את מספרם הרב, אלא משמעותה פשוטה: הילדים הקטנים של יעקב ³⁹,

שכיון ש"עפר" הוא מלשון "עפרורית" ⁴⁰,

זה משל (שהרי, "לבדד" פירושו כפשוטו – בלחדיהון) אלא שדיבר בקיצור כו' רמזו בזה הירושה דלעת"ל.

(36) כג, י.

(37) ראב"ע, רמב"ן, בחיי (על דרך הפשט), רלב"ג, אברבנאל ועוד.

(38) לך יג, טו. וכן יצא כח, יד. ועד"ז בעוד מקומות.

(39) בת"א שם ממשך ד"אמיר עליהון יסגון כעפרא דארעא, וי"מ (נחלת יעקב כאן) דאין כוונת התרגום לפרש "עפר" – "עזקיא", כ"א "פ" הכתוב כך הוא מי מנה אותם שעליהם נאמר יסגון כעפרא דארעא, אלא שס"ל להתרגום שדבר זה נתקיים רק בקטנים (כי גדולים מבן עשרים עוברים על הפקודים תחת המנין. וראה רשב"ם (ט"ז), גו"א ועוד כאן) ולכן מוסיף התרגום, "דעזקיא".

אבל מזה שרש"י מעתיק (מהתרגום) רק התיבות "דעזקיא דבית יעקב", והמשך לשונו הנ"ל רק מרמז ב"וכו" – מוכח, שס"ל לרש"י דלפי התרגום, "עפר יעקב" פירושו – "דעזקיא דבית יעקב".

[והוספת התרגום, "דאמיר עליהון כו'" הוא ענין נוסף בפ"י, "עפר יעקב", ואינו מוכרח להבנת פשט"מ (שלכן רק רמזו רש"י ב"וכו"), כמשנ"ת בארוכה בלקו"ש חל"ח ע' 90 ואילך. וע"ש גם ההכרח בפשט"מ ד"עפר יעקב" אינו משל כ"א פירושו, "דעזקיא דבית יעקב" (וראה גו"א כאן)].

(40) חזקוני כאן.

וגם את"ל שאין כוונת התרגום דעפר הוא כינוי על קטנים כ"א שקטנים נמשכו לעפר מצד "שהם קטנים (ודקים) כמו עפר" (גו"א כאן. וכן משמע ברא"ם) – אין

(*) ובקונטרס השגות על הרא"ם (ל' וידאל הצרפתי) שבסו"ס ינימוק שמואל, שהם ב' פירושים בתרגום, "כי דרך אונקלוס לתרגם לפעמים הכתוב בב' פנים" (ומביא מפרש"י יחזק' מט, יב).

אילו היה מדובר על עוצמה של נברא, הרי בלתי אפשרי שעוצמה זו תעבור מדור לדור באותו אופן, כי באופן טבעי הדבר הולך ונחלש במשך הזמן.

אך כיון שתוקפם של ישראל נובע מ"ה' אחד" המאיר בהם, וכוח זה עובר בירושה

(משיחת ש"פ חוקת בלק תשל"ב)

(70) לשון התניא רפ"ח.

לזכות

כ"ק אדוננו מורנו ורבינו

מלך המשיח

🕉 🕉 🕉

ויה"ר שע"י קיום הוראת

כ"ק אדמו"ר מלך המשיח (בשיחת ב' ניסן ה'תשמ"ה)

להכריז יחי, יקויים הבטחתו הק',

שההכרזה תפעל 'ביאת דוד מלכא משיחא'

🕉 🕉 🕉

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח

לעולם ועד

אבק דק, לכן נקראים "בנים דקים" ⁴¹ בשם "עפר". או משום שהמלה "עפר" בפסוק זה היא מלשון ⁴² "עופר האילים" ⁴³, שמשמעותו בחרות.

וכל-שכן לפי פירושו השני של רש"י – "אין חשבון במצוות שהם מקיימין בעפר", אשר לפי פירוש זה משמעות המלה "עפר" היא כפשוטה ממש, והכוונה היא למצוות שמקיימים בעפר ממש ⁴⁴.

גם המלים "ומספר את רובע ישראל" אינן משל – לפי פירושו הראשון של רש"י, שעל-פי התרגום, הכוונה היא ל"ארבע דגלים", ולפי הפירוש השני הכוונה היא ל"רביעיותיהן".

המלים היחידות בדברי בלעם, אשר ניתן להבינן כמשל, הן – "כי מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו" ⁴⁵, ולכן אין רש"י מבארן כפשוטן, אלא בדרך משל: "אני מסתכל בראשיתם... ואני רואה אותם מיוסדים וחזקים כצורים וגבעות הללו..."

ה. "צורים" ו"גבעות" – משל ולא כינוי

לפי זה, שפירושו של רש"י מבוסס על ההכרח לבאר את המלים "מראש צורים" כמשל, יובן גם מדוע אין רש"י מסביר כדברי המדרש, ש"מראש צורים אלו אבות", כפסוקים האחרים שבהם מכוונים האבות במלים "צור", "הרים" –

שהרי, כיון שהמלה "צורים" היא, לפי

לפרש שע"ז קאי, וישא משלו, כי בפשטות "משלו" של בלעם קאי על השבח וברכה גופא, שבהמשל עצמו יש ענין של שבח וברכה על בנ"י.

(41) שזהו הפירוש של "עדקא" ("דק") – ראה אה"ת פרשתנו ע' תתקל (וש"נ). ועוד.

(42) בעה"ט כאן. וראה אה"ת פרשתנו שם (וש"נ). וכ"כ בקונטרס השגות על הרא"ם הנ"ל (הערה 39 בשוה"ג).

(43) שה"ב, ט (ובפרש"י שם), שם, יז. ועוד.

(44) ואין זה משל כ"א רק "מקרא מסורס" .. כאילו אמר מי מנה מה שעושה יעקב בעפר" (רא"ם כאן).

(45) ראה גם ראב"ע לעיל כג, ז: המשל הוא כי מראש צורים אראנו (והוא כפירושו הב' כאן). אבל בפשטות כוונתו שטכאן מתחיל המשל, שהרי גם "מי מנה עפר יעקב" פירושו, שהוא רב כעפר הארץ.

ו. "ראשית גוים עמלק..." – פירוש רש"י תמוה

לפי זה ניתן לבאר פירוש נוסף של רש"י בפרשתנו, בסוף נבואת בלעם, שנראה תמוה: על המלים "ראשית גוים עמלק" ⁴⁸ מפרש רש"י "הוא קדם את כולם להלחם בישראל, וכן תרגם אונקלוס ⁴⁹, ואחריתו להאבד בידם, שנאמר ⁵⁰ תמחה את זכר עמלק".

יש להבין:

(א) מהו ההכרח לבאר לפי הפשט "ראשית גוים עמלק" – "קדם את כולם להלחם בישראל", ולא כפשוטו, כפי שמפרש הרמב"ן, שעמלק "בראש" ⁵¹ העמים יחשב כי גבורים היו ואנשי חיל למלחמה. "ראשית" מלשון משובח ⁵², כפי שאנו מוצאים בפירוש רש"י לעיל ⁵³, "בשמים ראש – חשובים" ⁵⁴?

46) ואף שהטעם שהאבות מכוונים בתורה "הרים" הוא משום שנמשלו להרים, מצד הדמיון וההשוואה ל"הר" (דבר גבוה וחזק כו') – מ"מ, לאחר שנעשה זה הכינוי שלהם שוב אינו בגדר משל. ובפרט לומר ע"ז "וישא משלו" (דבלעם).

47) ועל ידי אבות ואמהות" שמוסיף רש"י נלמד ממש"נ "מראש", כנ"ל סעיף ג. ולהעיר מפרש"י לעיל פסוק ד: אבותיהם של אלו כו' ואני ערכתי כנגד כולן. וראה רש"י שם, ח (וכן מה שהביא בבחי' פסוק ז בשם רש"י).

48) כו, ב.

49) וכן פ' בתיב"ע, ת", ראב"ע, רשב"ם ועוד.

50) ס"פ תצא.

51) ל' הרמב"ן. – בראב"ע כתב על פירוש זה "ולא ה' כן", אבל אינו מביא רא"י לדבריו. וברמב"ן: ולולי כן (שהיו גבורים) לא עלה בלבו לבוא להלחם בישראל ולא הוצרך משה לבחור אנשים כו'.

52) רמב"ן שם.

53) תשא ל, כג (הובא ברמב"ן). והביא שם עוד פסוקים לרא"י. ע"ש.

54) אבל י"ל כי ע"פ פשט"מ מסתבר שיש בדברי בלעם אלו איזו שייכות עם בני"י (וראה רש"י פסוק כב), ולכן פירש"י "הוא קדם כו' להלחם בישראל".

(ב) מדוע מביא רש"י את ההוכחה ל"ואחריתו עדי אובד" מפסוק מאוחר יותר – "תמחה את זכר עמלק", ולא⁵⁵ מפסוק קודם⁵⁶ – "מחה אמה את זכר עמלק"?

הסיבה הפשוטה לכך היא, משום שרש"י רוצה להוכיח ש"ואחריתו להאבד בידם" – על ידי ישראל, ולכן הוא מביא את ההוכחה של "תמחה את זכר עמלק"⁵⁷.

אך עצם הסבר זה אינו מובן: מדוע צריך רש"י להוסיף את המלה "בידם" ולהזדקק להוכיח זאת מפסוק מאוחר יותר, "תמחה..."? והרי בפסוקנו נאמר "ואחריתו עדי אובד", בלי לציין על ידי מי, וייתכן שהכוונה היא לה' – "מחה אמה"⁵⁸.

המהר"ל⁵⁹ מסביר, שלא ייתכן לומר שהמשמעות של "עדי אובד" היא "מעצמו", כי "אם כן, מה ענינו אל ראשית גוים עמלק". ולכן אומר רש"י שהכוונה היא לאיבודו "במלחמה עם ישראל".

אך, לכאורה, אין די בהסבר זה: שהרי, מניין ההכרח, שכשם שהמלים "ראשית גוים" הן בקשר למלחמה עם ישראל, משום כך הכרחי לבאר כך גם את המלים "ואחריתו עדי אובד" – באמצעות ישראל⁶⁰? הרי אפשר לבאר זאת בפשטות, שכיון שעמלק היה הראשון להילחם עם ישראל, לכן יהא עונשו "ואחריתו עדי אובד" – שהוא יאבד לחלוטין, בדומה לנאמר בהמשך⁶⁰ על אומה אחרת, וגם הוא עדי אובד".

ז. "ראשית... ואחריתו" – משל

ויש לומר, שההסבר לכך הוא בדומה לאמור לעיל:

התורה מקדימה ואומרת, "ורא את עמלק וישא משלו ויאמר ראשית...". וקשה לרש"י:

(55) כהרמב"ן ובחיי.

(56) בשלח יז, יד.

(57) ראה רא"ם ושב"פ כאן.

(58) והרי גם בת"א (וכן ברשב"ם, בחיי ועוד – שפירשו תחילת הכתוב כהתרגום) ליתא הדגשה זו ("בידם"). אבל באברבנאל, "שעל ידי ישראל כו'". וראה רב"ע עה"פ.

(59) גור"א כאן.

(60) כד, כד.

לכאורה, אין בפסוקים אלו משל, שהרי המלים "ראשית גוים עמלק" הן פשוטות וברורות, שעמלק הוא ה"ראשית", המובחר בגבורה מכל הגויים, "ואחריתו" – סופו יהיה "עדי אובד"!

לכן מפרש רש"י "ראשית גוים עמלק" – "הוא קדם את כולם להילחם בישראל", שהמשמעות של "ראשית גוים" כאן אינה כפשוטה, אלא זהו תיאור המבטא בדרך של משל ענין אחר בעמלק, שאיננו מובע בפשטן של המלים. "ראשית גוים" הוא רמז לכך ש"הוא קדם את כולם להלחם בישראל", ולפיכך מתאים להקדים לכך את הביטוי, "וישא משלו ויאמר"⁶¹.

בכך מובן גם המשך פירושו של רש"י – "ואחריתו להאבד בידם": כיון ש"ראשית גוים עמלק" הוא משל המצביע על ענין מיוחד, בקשר לישראל, כדלעיל, סביר לומר, שגם המשמעות של ההמשך, "ואחריתו" אינה רק כפשוטה – "סופו", אלא כמשל הרומו לענין חדש.

וכיון שהביטויים "ראשית... ואחריתו" הם משל, סביר לומר, ששניהם משלים הקשורים לאותו ענין, מדובר על "ראשית" ועל "אחרית" של אותו ענין⁶² – מלחמת עמלק וישראל.

משום כך מדייק רש"י בפירושו ואומר "ואחריתו להאבד בידם": "ואחריתו" היא התוצאה של "ראשית", שעמלק היה ה"ראשית" במלחמה, לפגוע בישראל, ולכן "אחריתו" תהיה – "להאבד בידם" במלחמה.

ה. חוזקם של ישראל מעל להבנה

מהסבר זה, שלפי רש"י המלים "מראש

(61) ראה גם רב"ע עה"פ, והמשל ראשית גוים ופירושו כי הוא הגוי הנלחם עם ישראל בראשונה.

וצע"ק במש"נ (פסוק כג), "וישא משלו", שלכאורה לפי פרש"י אין משל בפסוקים כג' כד! [ובראב"ע שם, שהמשל הוא וצ"מ מיד כת"ם], ולכאורה הוא כה"א שהביא "שפירושו .. כי דמם לציים כו'". אבל בפרש"י שם פי' "ציים" – "ספינות גדולות", ויעברו כתיים .. בכירניות גדולות על אשור" (רש"י שם, כג.).

(62) ועפ"ז יומתק זה שרש"י כותב, "ואחריתו להאבד בידם" בדי"ה ראשית גוים (ולא בדי"ה בפ"ע).

צורים" הן משל, נלמד דבר נעים ב"ינה של תורה" שבפירוש רש"י:

הנחיצות של משל היא דוקא כאשר מדובר ברעיון עמוק ביותר⁶³, אשר קשה להסבירו ולתארו כפי שהוא. לכן מבארים אותו על ידי משל – מוצאים ענין אחר שניתן להבנה ולהמחשה, אשר משמעותו היא כעין הנמשל, ועל ידי כך ניתן לקבל מעט מושג אודות הנמשל.

וכך בעניננו: דברי בלעם, שישראל הם "חזקים כצורים וגבעות הללו" הם רק משל, כי עוצמתם האמיתית של ישראל, המוענקת להם, "על ידי אבות ואמהות", אינה שוות-ערך כלל לחוזקם של "צורים וגבעות". זוהי עוצמה אשר בלק אינו מסוגל כלל להעריכה ולהבינה, אך כדי שיקבל עליה הבנה מסויימת, ניתן לו על כך משל של "צורים וגבעות הללו".

ט. חוזקם של ישראל – אמונה ומסירות נפש

ההסבר לכך הוא:

חוזקם האמיתי של ישראל איננו "הידים (ידי עשו)", כוח הגוף ועוצם ידו, אלא רוחניותם, כוחות נשמתם, ובעיקר כוח מסירות הנפש שלהם, המכריע את כל הכוחות, כולל הכוחות הגשמיים, "הידים" –

ובדרגות הנשמה, הרי זה כהסברו של הצמח צדק⁶⁴: "ראש צורים" הוא רמז לדרגת הנשמה שבה מוכן כל יהודי "למסור נפשו על קידוש השם בלי שום טעם ודעת .. ולכן נקרא ראש צורים שהוא בחינה חזקה מאד". תוקפו של יהודי היא אמונתו בה', שעליה הוא מוכן למסור את נפשו⁶⁵ על קידוש השם "שלא לכפור בה' אחד"⁶⁶ ובאופן "כאילו הוא דבר שאי אפשר כלל לכפור בה' אחד"⁶⁶.

ולכן אומר רש"י "אני מסתכל בראשיתם...

(63) ראה ס' הליקוטים ד"ח דהצ"צ ערך משל, וש"נ.

(64) אה"ת פרשתנו ע' תתקנ.

(65) ראה תורת אה"ז (קונטרס לימוד התפילות פ"ג). וראה בהגמטן (שם) ד"איתן הוא התוקף דנשמה הבא (62) ועפ"ז יומתק זה שרש"י כותב, "ואחריתו להאבד בידם" בדי"ה ראשית גוים (ולא בדי"ה בפ"ע).

(66) תניא ספי"ח.

רואה אותם מיוסדים וחזקים .. על ידי אבות ואמהות" – כי ה"חזק" של מסירות נפש על קידוש ה' ניתן בירושה מן האבות⁶⁷ והאמהות, ועוצמה זו של מסירות נפש היא בדיוק ההיפך מהמושג של "תוקף" בקשר לענינים הגשמיים: בעולם הגשמי נמדדים המושגים לפי ישות ומציאות, ודבר חזק הוא דבר שמציאותו היא בתוקף. ואילו מסירות נפש היא, להיפך, להתבטל לגמרי, להתמסר לחלוטין לקדוש-ברוך-הוא.

ולפיכך מבאר אדמו"ר הזקן⁶⁸, שכוח מסירות הנפש נובע מכך ש"ה' אחד" מאיר אצל כל יהודי בנשמה, שהיא "חלק אלוקה ממעל ממש"⁶⁸, ואשר ממנו יש ליהודי אמונה ומסירות נפש. כי מסירות נפש היא להיפך מתכונותיו הטבעיות של הנברא, שהרי נברא אינו עושה דברים שיגרמו לביטול מציאותו שלו – אלא זהו כוח אלוקי.

וזוהי המשמעות של המשך הפסוק: "כי מראש צורים אראנו... הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב" – עוצמתם של ישראל – "צורים" היא באופן שגורם להם להיות "לבדד", מעל ולגמרי לא ככל העמים, "ובגוים לא יתחשב"⁶⁹.

י. כוח ה' שאיננו נחלש

זהו ההסבר לדברי רש"י "אני מסתכל בראשיתם... ואני רואה אותם (את ישראל) מיוסדים וחזקים .. על ידי אבות ואמהות" – שחוזקם של האבות והאמהות מוענק לישראל עד סוף כל הדורות ללא שינויים:

(67) ראה תניא פ"ח (ואיל"ך) בכיור זה שהאבהה מסותרת שבלב כל ישראל היא ירושה לנו מאבותינו (וע"ש השייכות לענין האמונה ומסירת נפש). וראה היום יום כא אלול. ג' מרחשון. ועוד. ולהעיר ג"כ מהמבואר דאברהם אבינו פתח את הצינור דמסירת נפש (סה"מ תרע"ח ע' רפג). וראה לקו"ש ח"כ ע' 74-5, (וש"נ).

(68) תניא רפ"ב. ובפרש"י יותר בח' חכמה שבנפש – תניא פ"ח. אה"ת שם ע' תתקנ.

(69) ראה רלב"ג כאן: "להורות שאין יחס בין ישראל ובין שאר האומות. וראה בחיי ועוד (עה"פ).

ויש לקשר עם פרש"י עה"פ "לבדד" – "כתרגומו" (ירושל' דלע"ל), "ובגוים לא יתחשב .. לא יהיו נעשין כלה עם שאר האומות", כי מצד זה שב"י הם "צורים" (כי מאיר בהם. ה' אחד") יש בהם ענין הנצחיות.